

Medicinal plants sold in Çanakkale/Turkey city center herbalists

Bahar KÖKÇÜ^{*1}, Onur ESEN², İsmet UYSAL¹

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Çanakkale, Turkey

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniv., Botanik Bahçesi ve Herbarium Uygulama-Araştırma Merkezi, Çanakkale, Turkey

Abstract

In this study; 10 herbalists, trading medicinal plants and located in the city center of Çanakkale, were visited in autumn - winter of 2013 and sold medicinal plants drugs were scientifically named through examined. According to results of this study, 244 genus and 280 taxa belongs to 92 families were sold. The biggest 4 families in terms of their number of taxon were Asteraceae (22), Rosaceae (22), Fabaceae (21) and Lamiaceae (19). Purposes of these plants were determined as; in skin diseases and hair care (47), respiratory system (43), digestive system (40), urinary system (39) and cardiovascular system diseases (38). While rate of mostly used parts of plants; leaves with 25.24% and fruits with 16.01%, other parts were found as seeds 13.59%, roots 13.34% and flowers 13.34%. When usages of these plants were examined; approximately 25% of them were used through eating, others were used through decoction, infusion, medicinal oil and mash.

Key words: medicinal plants, herbalist, Çanakkale, Turkey

----- * -----

Çanakkale kent merkezindeki aktarlarda satılan tıbbi bitkiler

Özet

Bu araştırmada, Çanakkale kent merkezinde bulunan ve tıbbi bitki ticareti yapan 10 aktar 2013 yılı sonbahar ve kış aylarında ziyaret edilmiş ve satılan tıbbi bitki drogları incelenerek bilimsel adları belirlenmiştir. Araştırma sonucuna göre, 92 familyaya ait 244 cins ve 280 bitki taksonunun satıldığı tespit edilmiştir. Takson sayısı bakımından en büyük 4 familya Asteraceae (22), Rosaceae (22), Fabaceae (21) ve Lamiaceae (19)'dir. Bu bitkilerin kullanım amaçları; cilt hastalıkları ve saç bakımı (47), solunum sistemi (43), sindirim sistemi (40), üriner sistem (39) ve dolaşım sistemi (38) rahatsızlıkları olarak belirlenmiştir. Bitkilerin en çok kullanılan kısımlarının oranları; %25.24 ile yaprakları ve %16.01 ile meyveleri iken diğer kısımları %13.59 ile tohumları, %13.34 kökleri ve %13.34'lük çiçekleri olarak bulunmuştur. Bu bitkilerin kullanım şekilleri incelediğinde; yaklaşık %25 i yenilerek kullanılırken, diğerleri dekoksiyon, infüzyon, tıbbi yağ ve lapa şeklinde kullanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: tıbbi bitkiler, aktar, Çanakkale, Türkiye

1. Giriş

İnsanların tıbbi bitkilerden yararlanma isteği, ilk çağlarda yaralanan hayvanların etrafında buldukları bitkileri içgüdülerini kullanarak kendi üzerinde deneme çabasını gözlemlemesiyle başladığı düşünülmektedir. Yaralanan yılanın bir otun üzerine çöreklenmesi ve yarasının kötüye gitmesi gerekirken iyileştiğinin gözlemlenmesi gibi olaylarla başladığı düşünülen bu süreç, daha sonra insanların kendi üzerinde denemesi ve yararlı gördükleri bitkileri tanıyıp tanıtmasıyla devam etmiştir (Altan ve ark., 1999).

Baharat, tıbbi ve aromatik bitki tanımları genellikle birbirine karıştırılsa da birbirinden oldukça farklı kavramlardır. Bu karışıklığın sebebi *Mentha* sp. gibi bitkilerin hem baharat, hem tıbbi hem de aromatik bitki olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Aromatik bitkiler, genellikle yaprak ve çiçek gibi organlarından taze, kurutulmuş

* Corresponding author / Haberleşmeden sorumlu yazar: Tel.: +902862180018/2662; Fax.: +902862180533; E-mail: baharkku@gmail.com

ya da dövülmesiyle elde edilen; sos veya çay gibi içeceklerle aromatik koku ve tat vermek için kaynamaya ya da pişirmeye yakın ilave edilen bitkilerdir. Baharat bitkileri, genellikle tüm organlarından yararlanılabilen bitkiler olup, yemeklere tat ve aroma vermek için pişirme süresinin başında eklenen ve genellikle tropikal bölgelerde yetişen bitkilerdir. Tıbbi bitkiler ise sentezlediği kimyasal maddeler sayesinde vücutta fizyolojik değişikliklere neden olan ve kişilerin sağlıklı yaşamasına destek sağlayan ilaç ya da ilaç ham maddesi olarak kullanılan bitkilerdir. Tıbbi bitkilerin kullanımı sadece tıbbi amaçlı olmayıp, bunun yanında beslenme, kozmetik ve vücut bakımında da kullanılabilmektedirler (Anonim, 2005).

İnsanların bitkileri kullanimlarına göre ayırmaya başlamasına dair ilk geçerli kanıt Kuzey Irak'ta bir mağarada yapılan kazıda bulunan bir mezara aittir. Bulunan bu mezarda, ölen kişinin yanında Civanperçemi, Gül hatmi ve Efedra gibi günümüzde de tıbbi açıdan önemli bitki türlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Tıbbi açıdan önemli olan bu bitkilerin mezardaki kişinin hastalanarak öldüğünü ve ölümden sonraki yaşamında da bu hastalıkları tedavi etmesi amacıyla mezara konulabileceği düşünülmektedir (Lewin, 2000; Heinrich ve ark., 2004).

Tarih öncesi dönemden başlayarak kendi dönemlerinde diğer medeniyetlerden ileride olan Mezopotamya, Eski Mısır, Hitit, Yunan, Roma, Selçuklu ve Osmanlı gibi medeniyetler kendi dönemlerinde bitkilerin kullanımına önem vermişler ve araştırarak elde ettikleri bilgileri gelecek kuşaklara aktarmışlardır. Bitkisel ilaçları kullanmış ve bitkilerin adlandırılmasında bile bu bitkilerin tıbbi amacına dikkat çekecek adlandırmalar yapmışlardır. Anadolu'da yaşayan medeniyetlerin ilk çağlardan beri tıbbi bitkileri kullandığı ve Cumhuriyet Dönemi'nde de tıbbi bitkilerle ilgili bilgileri toplamak ve gelecek nesillere aktarabilmek amacıyla halk tıbbi araştırmalarının yapıldığı bilinmektedir (Özbek, 2005).

Endüstri devrimiyle birlikte meydana gelen gelişmelerin başında insanların sentetik ilaç üretmesi ve kullanmaya başlaması gelmektedir. Tedavi amacıyla kullanılan bitkisel ilaçların orijini genellikle tıbbi bitkiler grubuna ait bitkilerin droglarından elde edilmektedir. Tıbbi bitki grubuna ait bir ya da birden fazla bitkinin sentezlediği tedavi edici özellikteki kimyasal maddelerin bileşimini içeren ilaçlar bitkisel ilaç olarak adlandırılmaktadır (Van Overwalle, 2007).

Endüstri devrimi sonrasında sentetik ilaçların yan etkileri olduğu fark edilmiş ve tüketicilerin sağlık konusunda daha fazla bilgilenebilmesiyle birlikte sentetik ilaçların yerine tıbbi bitkilere olan yönelme tekrar gündeme gelmiştir (Başer, 1998). Türkiye, aromatik ve tıbbi bitki ticaretinde sahip olduğu önemli coğrafi konumu sayesinde önde gelen ülkelerden biridir. Coğrafi konumunun sağladığı üstünlük, ülkemizi tıbbi ve aromatik bitkiler bakımından diğer ülkelere kıyasla zenginlik kazandırmış ve bu da birçok sanayi girdisinin oluşturulmasına olanak sağlamıştır (Bayram ve ark., 2010).

Türkiye'de gittikçe artan tıbbi bitki kullanımındaki bitki takson sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte, 500 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak 200 civarında tıbbi ve aromatik bitkinin ihrac potansiyelinin olduğu 100 kadar bitkinin ihracatının yapıldığı bilinmektedir (Baytop, 1999; Ekim ve ark. 2000; Aydın, 2004). Ülkemizin ihrac ettiği önemli tıbbi bitkiler; Kekik, Defne yaprağı, Anason başta olmak üzere Kimyon, Rezene, Ardıç, Çemen otu, Biberiye, Meyan kökü, Nane, Sumak, Adaçayı ve Ihlamur gibi bitkiler olup, bunların tıbbi etkileri yanında baharat bitkisi olarak ta kullanıldığı bilinmektedir (Bayram ve ark., 2010).

Yüzyıllardır kullanılan bitkilerden elde edilebilecek faydaları göz ardı etmek yerine, gerçekleştirilen çalışmalarla yöresel reçete veya tariflerin araştırılmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011). Son yıllarda ülkemizde tıbbi amaçla kullanılan bitkilere verilen önem artmış ve bitki türlerinin belirlenmesi üzerine yapılan çalışmalara yoğunluk verilmiştir (Başer ve ark., 1986; Çömlekçioğlu ve Karaman, 2008; Malyer ve ark., 2010; Monteiro ve ark., 2010; Polat ve ark., 2011; Tulukçu ve Sağdıç, 2011; Selvi ve ark., 2012). Tıbbi bitkilere ulaşma yollarından biri de aktarlardır. Aktarcılık; ülkemizde uzun yıllardan beri bilinen baharatlar dışında bitkisel ve hayvansal drogların satışını da yapan bir meslek grubudur. Çeşitli aktarlarda satışa sunulan yaklaşık 300 bitki türü, atalarımızdan kalan altın değerindeki bilgiler göz önüne alarak kullanılmaktadır (Gürson ve ark., 2005; Baytop, 1999).

Türkiye'de Marmara Bölgesi'nde yer alan Çanakkale İli 25° 40' - 27° 30' doğu boylamları ile 39° 27' - 40° 45' kuzey enlemleri arasında yer alarak 993.318 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Araştırma alanımız olan Çanakkale'nin Türkiye'deki konumu Şekil 1.'de verilmiştir (Türkiyegezgini, 2015). Çanakkale, bulunduğu konum itibarıyla iklimsel geçiş özellikleri göstermesine rağmen, genelde Akdeniz ikliminin özelliklerini yansıtmaktadır. Yıllık ortalama sıcaklığı 15,1 °C olup, nem oranı %78,5'dir. Yıllık ortalama yağış miktarı ise 625,9 mm'dir (Anonim, 2014).

Şekil 1. Araştırma alanımız olan Çanakkale İli merkezinin Türkiye üzerindeki konumu

Gerçekleştirdiğimiz bu çalışma kapsamında, Çanakkale kent merkezindeki bazı aktarlarda satılan tıbbi bitkilerin yörede yaşayan halk tarafından ne amaçla, hangi kısımlarının ele alınarak, nasıl kullanıldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca aktarlarda satışa sunulan bitkilerin en çok hangi hastalıklar için kullanıldığı ve bu hastalıklar nedeniyle hastaneye başvuran hasta sayıları ile ilişkisi belirlenerek halk tıbbının etkisinin boyutu ve önemi ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Materyal ve yöntem

2013 yılında yürütülen bu çalışmada Çanakkale il merkezinde yer alan ve tıbbi bitki ticareti yapan 10 aktar ziyaret edilmiş ve kendilerine çeşitli sorular yöneltilmiştir. Aktarlara “Satışa sunduğunuz bitkilerin adları nelerdir, bitkilerin bilimsel adını biliyor musunuz, bitkilerin hangi amaçlara bağlı olarak kullanıldığını biliyor musunuz, bitkinin kullanım amacına bağlı olarak kullanılan kısımları ve bunların kullanım şekilleri nelerdir?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Aktarlarda satılan bitkilerden örnekler alınarak Biyoloji Bölümü Herbaryumunda “Flora of Turkey and The East Aegan Islands” (Davis, 1965-1985; Davis ve ark., 1988; Güner ve ark., 2000), ve “Resimli Türkiye Florası” (Güner ve Ekim, 2014) kaynaklarından yararlanılarak teşhisleri gerçekleştirilmiştir. Bitkilerin belirlenen bilimsel isimlerinin kontrolü ise The International Plant Names Index’ten yapılmıştır (IPNI, 2012).

Bilimsel adları belirlenen bitkiler, familyalarına göre alfabetik şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca aktarlardan daha çok satın alınan ve kullanım şekillerine göre daha önemli gördüğümüz 98 cinsde ait 105 tıbbi bitki taksonunun Türkçe ve bilimsel adları, kullanılan kısımları, kullanım amacı ve kullanma yöntemleri Tablo 1’de verilmiştir.

3. Bulgular

Araştırma sonucuna göre 92 familyaya ait 244 cins ve 280 taksonun Çanakkale ve çevresindeki aktarlarda satıldığı tespit edilmiştir. Satışa sunulan bu bitkilerden en fazla takson içeren familyalar; Asteraceae (22), Rosaceae (22), Fabaceae (21) ve Lamiaceae (19) dir.

Tıbbi bitkilerin %75 gibi büyük bir kısmı Türkiye’nin farklı yörelerinden getirilerek, %25’lik bir kısmı ise yurt dışından ithal edilerek satışa sunulmaktadır.

Satılan tıbbi bitkilerin 47’sinin cilt hastalıkları ve saç bakımında, 43’ünün solunum sistemi rahatsızlıklarında, 40’ı sindirim sistemi rahatsızlıklarında, 39’u üriner sistem rahatsızlıklarında, 38’i dolaşım sistemi rahatsızlıklarında, 30’u sinir sistemi rahatsızlıklarında sedatif etkili, 20’si bağırsıklık sistemini güçlendirici, 8’i Alzheimer, 5’i diyabet, 3’ü kanser ve 7’sinin de diğer rahatsızlıklarda kullanımı olduğu görülmüştür.

Aktarlarda satılan bitkilerin kullanım amaçlarına bağlı olarak, kullanılan kısımları ve kullanım şekilleri değişmektedir. Bitkilerin 104’ünün yaprağı, 66’sının meyvesi, 57’sinin tohumu, 55’inin kökü ve yine 55’inin çiçeği kullanılmaktadır. Bunların dışında da bitkilerin gövde veya ağaç kabuğu, petiol veya pedisel, çekirdek, reçene, sakız, toprak üstü kısımları, gövde, dal, çiçek tomurcuğu, sürgün, kozalak, toprak altı gövdesi veya bitkinin tamamı da kullanılmaktadır. Genel olarak bitkilerin yapraklarının kullanıldığı görülmektedir.

Bitkilerin kullanım şekilleri itibariyle, çoğunlukla yenilerek kullanıldığını görülmekle birlikte, en çok tercih kullanım yöntemleri dekoksasyon, infüzyon, tıbbi yağ eldesi ve lapa şeklindedir. Bunların dışında maske olarak, çiğneme, bal zeytinyağı veya sirkeyle karıştırarak, tuzlu su içinde bekletme, ezme, tentür şeklinde, merhem, macun, gargara, buharının içe çekilmesi, suyunun sıkılması, haricen kullanma, sigara gibi içme ve sabun şeklinde kullanım şekilleri de mevcuttur.

Tablo 1’de yer almayan ancak araştırmalarımız sırasında bulgularda yer alan diğer bitkiler ise şunlardır; **Actinidiaceae familyasına ait** *Actinidia deliciosa* (A.Chev.) C.F.Liang & A.R.Ferguson; **Amaranthaceae familyasına ait** *Beta vulgaris* L., *Beta vulgaris* var. *cicla*, *Spinacia oleracea* L.; **Amaryllidaceae familyasına ait** *Allium cepa* L., *Allium sativum* L.; **Anacardiaceae familyasına ait** *Pistacia vera* L., *Rhus coriaria* L.; **Apiaceae familyasına ait** *Anethum graveolens* L., *Apium graveolens* L., *Carum carvi* L., *Coriandrum sativum* L., *Echinophora tenuifolia* L. subsp. *sibthorpiana* (Guss.) Tutin, *Foeniculum vulgare* Mill., *Petroselinum crispum* (Miler) A.W.Hill, *Pimpinella anisum* L., *Daucus carota* L.; **Aquifoliaceae familyasına ait** *Ilex paraguariensis* A.St.-Hill.; **Araliaceae familyasına ait** *Panax ginseng* C.A.Mey.; **Arecaceae familyasına ait** *Euterpe oleracea* Mart., *Phoenix dactylifera* L.; **Asparagaceae familyasına ait** *Aloe vera* (L.) Burnm.f., *Dracaena draco* (L.) L., *Polygonatum multiflorum* (L.) All.; **Asteraceae familyasına ait** *Achillea millefolium* L., *Anthemis macrotis* (Rech.f.) Oberpr. & Vogt, *Anthemis* sp., *Artemisia dracunculoides* L., *Calendula officinalis* L., *Cichorium endivia* L., *Cichorium intybus* L., *Cynara scolymus* L., *Inula helenium* L., *Lactuca sativa* L., *Matricaria chamomilla* L., *Silybum marianum* (L.) Gaertner, *Solidago* sp., *Taraxacum butleri* Soest.; **Betulaceae familyasına ait** *Betula* sp., *Corylus colurna* L.; **Boraginaceae familyasına ait** *Alkanna tinctoria* (L.) Tausch; **Brassicaceae familyasına ait** *Brassica napus* L., *Brassica oleracea* L., *Brassica oleracea* var. *italica*, *Eruca vesicaria* (L.) Cav., *Lepidium sativum* L., *Raphanus sativus* L., *Sinapis alba* L.; **Bromeliaceae familyasına ait** *Ananas comosus* (L.) Merr.; **Cannabaceae familyasına ait** *Cannabis sativa* L.; **Caprifoliaceae familyasına ait** *Lonicera caprifolium* L., *Valeriana officinalis* L.; **Cornaceae familyasına ait** *Cornus mas* L.; **Crassulaceae familyasına ait** *Sedum urvillei* DC; **Cucurbitaceae familyasına ait** *Cucumis melo* L., *Cucumis sativus* L., *Cucurbita moschata* Duchesne; **Dioscoreaceae familyasına ait**, *Dioscorea communis* (L.) Caddick &

Tablo 1. Çanakkale kent merkezinde aktarlarda satılan bazı tıbbi bitkiler

Bilimsel Adı	Türkçe Adı	Kullanılan Kısım	Kullanım Şekilleri	Kullanım Amacı
Acoraceae				
<i>Acorus calamus</i> L.	Hazanbel, Eğirotu	Kök	Dekoksiyon	Mide bulantısı, prostat
Adoxaceae				
<i>Sambucus nigra</i> L.	Mürver ağacı	Kök, çiçek, meyve ve gövde kabukları	İnfüzyon	Bağışıklık güçlendirici, bronşit, zatürre, verem için
<i>Viburnum opulus</i> L.	Gilaburu	Meyve, ağaç kabuğu	İnfüzyon	Böbrek hastalıkları, epilepsi, kabakulak
Altingiaceae				
<i>Liquidambar orientalis</i> Mill.	Günlük ağacı, Sığla ağacı	Ağaç kabukları	1.Çiğneme 2.Dekoksiyon	1. Diş eti güçlendirici 2. Balgam söktürücü
Amaryllidaceae				
<i>Narcissus</i> sp.	Nergis	Soğan, kök, çiçek	1.Tentür 2.İnfüzyon	1.Boğmaca 2.Kusturucu, rahim ve mesane ağrılarını giderici ve sara
Anacardiaceae				
<i>Cotinus coggygria</i> Scop.	Duman ağacı, Tetra ağacı	Yaprak	Merhem	Cilt rahatsızlıkları, hemoroid.
<i>Pistacia lentiscus</i> L.	Sakız ağacı	Ağaç kabukları	Çiğneme	Gastrit, ülser, balgam söktürücü
<i>Pistacia terebinthus</i> L.	Menengiç	Meyve	1.Macun 2.Ezerek	1.Kanser 2.Nefes darlığı, ve böbrek taşı düşürücü
Annonaceae				
<i>Cananga odorata</i> (Lam.) Hook.f. & Thomson	Ylang ylang	Çiçek	Yağ	Cildi ve saçları yenileyici, strese karşı
Apiaceae				
<i>Ammi visnaga</i> (L.) Lam	Diş otu	Yaprak	1.Çiğneme 2.Dekoksiyon	1.Diş ağrısı 2.Nezle
<i>Angelica sylvestris</i> L.	Melek otu	Kök	İnfüzyon	İştah açıcı, romatizma, diyare
<i>Ferula assa-foetida</i> L.	Şeytantsi, Baldıran	Tüm organları	Lapa	Uyuz, çiban, romatizma, saraya karşı kullanılır.
<i>Ferula communis</i> L.	Çakşır otu	Kök	1.Bal ile macun 2.İnfüzyon	1.Afrodizyak 2.Kas kuvvetlendirici
Apocynaceae				
<i>Gymnema sylvestre</i> (Retz.) R. Br. Ex Sm.	Gimneya	Yaprak	Çiğneme	Diyabet, obezite
Areaceae				
<i>Cocos nucifera</i> L.	Hindistan cevizi	Tohum	Yenilerek	Ülser, kusmaya karşı

Tablo 1. devam

Aristolochiaceae				
<i>Aristolochia hirta</i> L.	Yılan otu	Kök, yaprak	Bal ile macun	Sindirim sistemi rahatsızlıkları
Asparagaceae				
<i>Asparagus</i> sp.	Kuşkonmaz	Kök, gövde, tomurcuk	Dekoksiyon	Ödem şişliklerini giderici, diüretik
<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Tavşanmemesi	Meyve, kök	Kurutularak	Varise karşı, ateş düşürücü
Asteraceae				
<i>Anacyclus latealatus</i> Hub.–Mor.	Akırkarha, Üdül Kahri	Kök	1.Dekoksiyon 2.Çiğneme	1.Felç 2.Boğaz iltihabı, diş ağrısı.
<i>Arctium tomentosum</i> Mill.	Dul avrat otu	Kök, tohum, yaprak	Dekoksiyon	Akne, egzama, sedef, kanı temizleyici
<i>Artemisia absinthium</i> L.	Pelin otu, Haman otu, Acı yavşan	Yaprak, Çiçek	İnfüzyon	Kurt düşürücü, adet söktürücü
<i>Carthamus tinctorius</i> L.	Aspir, Yalancı safran	Tohum, çiçek	1.Dekoksiyon 2.Yağ	1.Obezite, kolesterol 2.Konstipasyon
<i>Centaurea</i> sp.	Peygamber çiçeği	Çiçek, yaprak	İnfüzyon	İştah açıcı, deri hastalıkları için
<i>Echinacea</i> sp.	Ekinezya	Çiçek, yaprak, kök	İnfüzyon	Üst solunum yolu enfeksiyonları, bağışıklık güçlendirici
<i>Helichrysum arenarium</i> L. Moench	Altın otu	Çiçek	Dekoksiyon	Hazımsızlık, hemoroid, safra salgısını artırıcı
<i>Tussilago farfara</i> L.	Öksürük otu	Çiçekleri	İnfüzyon	Akut bronşit, öksürük, nezle, grip.
Berberidaceae				
<i>Epimedium</i> sp.	Keşişküllahı	Yaprak	1.Macun 2.İnfüzyon	Afrodisyak
Boraginaceae				
<i>Anchusa azurea</i> Mill.	Sığır dili	Yaprak, çiçek	İnfüzyon	Diş ağrısı giderici, diüretik
<i>Borago officinalis</i> L.	Hodan	Yaprak, çiçek	Kurutularak yenilir	Kanı temizler, sakinleştiricidir.
Brassicaceae				
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	Çoban çantası	Kök dışındaki kısımları	1.Dekoksiyon 2.Kurutularak	1.Diüretik 2.Kanamayı durdurucu
<i>Sinapis arvensis</i> L.	Yabani hardal	Tohum, yaprak	1.Haricen yakı, 2.Lapa	1.Bronşit 2.Romatizma
Burseraceae				
<i>Commiphora gileadensis</i> (L.) C. Chr.	Pelesenk ağacı	Yağ	Haricen	Nefes darlığı, balgam söktürücü
Cannabaceae				
<i>Celtis australis</i> L.	Çitlembik	Meyve, yaprak, tohum, sakız	İnfüzyon	Böbreklerde kumu döktürücü ve ayaklarda terleme önleyici
<i>Humulus lupulus</i> L.	Şerbetçi otu	Çiçek	İnfüzyon	Uykusuzluk
Capparaceae				

Tablo 1. devam

<i>Capparis spinosa</i> L.	Gebre otu, Kapari, Kebere, Gebere otu	Tomurcuk, kök	1.Yenilerek 2.Çiğneyerek	1.Trombosit sayısını arttırıcı 2.Diş ağrılarını önleyici ve guatra karşı
Caryophyllaceae				
<i>Gypsophila</i> sp.	Çöven otu	Kök, yaprak	1.Dekoksiyon 2.Sabun	1.Ateş düşürücü 2.Egzama
Combretaceae				
<i>Terminalia chebula</i> Retz.	Kara halile	Tohumu	1.Ezilerek 2.Dekoksiyon	1.Diyare, hemoroid 2.Damar büzücü
<i>Terminalia citrina</i> Roxb. Ex. Fleming	Sarı halile	Tohumu	1.Ezilerek 2.Balla	1.Kansızlık 2.Zayıflık
Cucurbitaceae				
<i>Momordica charantia</i> L.	Kudretnarı	Meyve, tohum	Ezilip balla	Mide ülseri, egzama
Cupressaceae				
<i>Cupressus</i> sp.	Servi	Dal, yaprak, kozalak	1.Yağ 2.Dekoksiyon	1.Diş eti iltihapları 2.Diyare, kanamayı durdurucu
<i>Juniperus communis</i> L.	Ardıç	Tohumu	Dekoksiyon	Üst solunum yolu enfeksiyonları, kansızlık, adet ağrısı
<i>Thuja</i> sp.	Mazı	Yaprak, kozalak	1.Lapa 2.Dekoksiyon	1.Siğil 2.Bağırsak kurdu düşürücü
Equisetaceae				
<i>Equisetum arvense</i> L.	At kuyruğu	Toprak üstü kısımları	Dekoksiyon	Egzama, çıban, kepek önleyici
Ericaceae				
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	Yaban mersini, Ayıüzümü	Meyve	1.Yenilerek 2.Kurutup yenilerek	1.Alzheimer, katarakt 2.Diyabet
Fabaceae				
<i>Astragalus membranaceous</i> L.	Çin geveni	Çiçek	İnfüzyon	Kemoterapi gören hastalara tavsiye edilir, ödemi azaltıcı
<i>Astragalus</i> sp.	Geven (Kitre)	Kök, yaprak	1.İnfüzyon 2.Lapa	1.Üst solunum yolu enfeksiyonları 2.Alerji, şişlik
<i>Cassia</i> sp.	Sinameki	Yaprak	İnfüzyon	Diüretik, damar açıcı ve egzamaya karşı
<i>Ceratonia siliqua</i> L.	Keçi boynuzu	Meyve, çiçek, yaprak	1.Yenilerek 2.Dekoksiyon	1.Kemik erimesi 2.Nefes darlığı, astım,
<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	Meyan	Kök	Dekoksiyon	Ülser, gastrit
<i>Tamarindus indica</i> L.	Demir hindi	Meyve	Dekoksiyon	Konstipasyon
<i>Trigonella foenum-graecum</i> L.	Çemen otu	Tohum	1.Dekoksiyon 2.Yağ	1.Saçları besleyici 2.Akne
Gentianaceae				
<i>Gentiana lutea</i> L.	Centiyane, Sarı afat	Kök	Dekoksiyon	İştah açıcı, ateş düşürücü, kan yapıcı
Ginkgoaceae				
<i>Ginkgo biloba</i> L.	Mabet ağacı	Yaprak	İnfüzyon	Alzheimer, stres ve yorgunluk
Grossulariaceae				

Tablo 1. devam

<i>Ribes nigrum</i> L.	Siyah firenk üzümü, kuş üzümü	Meyve, tohum	1.Yenilerek 2.Yağ	1.Kolestrol, damar tıkanıkları 2.Cilt güzelliği
Lamiaceae				
<i>Lavandula angustifolia</i> Mill.	Lavanta	Çiçek	1.Yağ 2.İnfüzyon	1.Saç dökülmesi, akne 2.Migren
<i>Melissa officinalis</i> L.	Oğulotu	Yaprak	1.İnfüzyon 2.Yağ	1.Stres azaltıcı 2.Sara, migren
<i>Mentha aquatica</i> L.	Su nanesi	Yaprak	1.Yenilerek 2.Yağ	1.Ülser 2.Cilt problemleri
<i>Mentha pulegium</i> L.	Yarpuz	Yaprak, tohum	İnfüzyon	Mide bulantısı, uçuk
<i>Origanum majorana</i> L.	Mercanköşk	Toprak üstü kısımları	1.İnfüzyon 2.Yağ	1.Üst solunum yolu enfeksiyonları 2.Anne sütü artırıcı
<i>Pogostemon cablin</i> (Blanco) Benth.	Paçuli	Yaprak	Yağ	Akne, mantar, egzama
<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye, Kuş dili	Yaprak	1.Yenilerek 2.İnfüzyon	1.Hafızayı kuvvetlendirici 2.Migrene karşı
<i>Salvia fruticosa</i> Mill.	Anadolu adaçayı	Yaprak	Yağı damla şeklinde alınarak	Hormon dengeleyici, bebeklerde gaz giderici
<i>Teucrium parviflorum</i> Schreber	Koyun otu	Toprak üstü sürgünleri	1.Dekoksasyon 2.Lapa	1.Boğaz ağrısı 2.Diyare, enfeksiyonlara karşı
<i>Teucrium polium</i> L.	Acı yavşan	Yaprak, sürgün	İnfüzyon	Kan dolaşımını düzenler, gut, diyabet
<i>Thymbra spicata</i> L.	Zahter	Toprak üstü sürgünleri	İnfüzyon	İştah açıcı, diüretik, antimikrobiyal
Liliaceae				
<i>Lilium</i> sp.	Zambak	Çiçek	Yağ	Cildi gerginleştirir, adet sancısı
Linaceae				
<i>Linum usitatissimum</i> L.	Keten	Tohum	Yağ	Kolestrol düşürücü, kan şekerini ayarlayıcı
Lythraceae				
<i>Lawsonia inermis</i> L.	Kına	Ağaç kabukları	Kurutulup ezilerek toz	Sıtma, saç dökülmesi ve yüksek ateşe karşı
Malvaceae				
<i>Alcea hirsuta</i> L.	Gül hatmi	Çiçek	1.Sigara gibi içilerek 2.Dekoksasyon	1.Balgam söktürücü 2.Boğmacaya karşı
<i>Althaea officinalis</i> L.	Deli hatmi	Çiçek, kök	1.Gargara 2.Lapa	1.Bronşit 2.Anne sütü artırıcı
<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümece	Yaprak, çiçek	1.Dekoksasyon 2.Lapa	1.Burun kanaması 2.Çıban, egzama
Meliaceae				
<i>Melia azedarach</i> L.	Tesbih ağacı	Ağaç kabuğu, yaprak	Yağ	Egzama, sedef
Myristicaceae				
<i>Myristica</i> sp.	Muskat	Meyve	Yenilerek	Uykusuzluk, hazımsızlık, ağız kokusu için
Myrtaceae				
<i>Myrtus communis</i> L.	Mersin	Yaprak	İnfüzyon	Diyare, damar bütücü

Tablo 1. devam

<i>Pimenta racemosa</i> (Mill.) J. W. Moore	Yenibahar	Meyve	Yenilerek	Damar sertliği, hazımsızlık, unutkanlık için
<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	Karanfil	Tohum, çiçek	1.Dekoksiyon 2.Yağ	1. Romatizma 2.Solunum yolu rahatsızlıkları
Nitrariaceae				
<i>Peganum harmala</i> L.	Üzerlik	Tohum	1.Dekoksiyon 2.Balla	1.Bağırsak rahatsızlıkları, saç dökülmesi 2.Depresyon
Onagraceae				
<i>Epilobium angustifolium</i> L.	Yakı otu	Kök, yaprak	1.Dekoksiyon 2.Gargara 3.Lapa	1.Prostat 2.Astım, boğmaca 3.Yanık
Orchidaceae				
<i>Vanilla planifolia</i> Jacks. ex Andrews	Vanilya	Meyve	1.Kurutup yenilerek 2.Yağ	1.Enerji verici, sinir sistemini uyarıcı 2.Ateş düşürücü
Papaveraceae				
<i>Chelidonium majus</i> L.	Kırlangıç otu	Toprak üstü sürgünleri	İnfüzyon	Katarakt, öksürük, spazm çözücü
<i>Fumaria officinalis</i> L.	Şahtere	Toprak üstü sürgünleri	İnfüzyon	Cilt hastalıkları, hemoroid, kepek giderici
Passifloraceae				
<i>Passiflora</i> sp.	Çarkıfelek	Toprak üstü kısımları	İnfüzyon	Uykusuzluk, sinirsel rahatsızlıklar
Pinaceae				
<i>Cedrus</i> sp.	Sedir	Yaprak, ağaç kabukları	1.Dekoksiyon 2.Yağ	1.Kepek, egzama 2.Akne
Piperaceae				
<i>Piper cubeba</i> L.	Kebabe, kuyruklu biber	Meyve	1.Kurutup yenilerek 2.İnfüzyon	1.Enfeksiyona karşı, ağız kokusu 2.Prostat için
<i>Piper longum</i> L.	Darı fülkül	Meyve	1.Kurutup yenilerek 2.Çiğneme	1.Gastrit 2.Ağız kokusu
Poaceae				
<i>Dactylis glomerata</i> L.	Domuz ayrığı	Kök	Dekoksiyon	Kan temizleyici, ateş düşürücü
Portulacaceae				
<i>Portulaca oleraceae</i> L.	Semiz otu	Yaprak	Lapa	Baş ağrısı, yanık, apse
Primulaceae				
<i>Primula acaulis</i> (L.) Hill	Çuha çiçeği	Kök, çiçek, yaprak	1.Yenilerek 2.Dekoksiyon	1.İştah açıcı 2.Sinirleri yatıştırıcı, taş düşürücü
Ranunculaceae				
<i>Ficaria verna</i> Huds.	Hemoroid otu	Kök	Lapa	Hemoroid
Rhamnaceae				
<i>Paliurus spina-christi</i> P. Mill.	Karaçalı	Meyve, yaprak	İnfüzyon	Kabız, çiban, diüretik
<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	Hünnap	Meyve	1.Yenilerek 2.Dekoksiyon	1.Diyabet 2.Hipertansiyon

Tablo 1. devam

Rosaceae				
<i>Crataegus laevigata</i> (Poir.) DC.	Alıç, Bahçe alıcı	Yaprak, çiçek, meyve	1.İnfüzyon 2.Lapa	Kalp ve sinirsel hastalıklar
<i>Potentilla erecta</i> (L.) Raeusch	Kurt pençesi	Tüm organları	İnfüzyon	Diüretik, gut, karaciğer rahatsızlıkları
<i>Sorbus</i> sp.	Üvez	Meyve, yaprak	İnfüzyon	Diyabet, hipertansiyon
Rubiaceae				
<i>Cinchona officinalis</i> L.	Kınakına ağacı	Ağaç kabuğu	Kurutup toz halinde yenilerek	Sıtma, yüksek ateş, hipertansiyon
<i>Galium aparine</i> L.	Yoğurt otu, çoban süzgeci	Toprak üstü sürgünleri	1.Dekoksiyon 2.Lapa	Epilepsi, parkinson, egzama
Salicaceae				
<i>Salix</i> sp.	Söğüt	Yaprak, ağaç kabuğu, kök	Dekoksiyon	Romatizma, böbrek taşı düşürme
Santalaceae				
<i>Viscum album</i> L.	Ökse otu	Yaprak, dal	İnfüzyon	Damar sertliği, uykusuzluk, kalp çarpıntısı
Solanaceae				
<i>Hyoscyamus niger</i> L.	Siyah banotu	Yaprak, tohum, kök	1.Dekoksiyon 2.Merhem	1.Mide ve bağırsak spazmı 2.Romatizma
Urticaceae				
<i>Urtica</i> sp.	Isırgan otu	Gövde, yaprak, kök	Dekoksiyon	Romatizma, saç dökülmesi, egzama
Verbenaceae				
<i>Verbena officinalis</i> L.	Mine çiçeği	Çiçek, yaprak, kök	1.Dekoksiyon 2.Lapa	1.Uykusuzluk, depresyon 2.Migren, romatizma
Violaceae				
<i>Viola</i> sp.	Menekşe	Yaprak	1.Yağ 2.Lapa	1.Uyuz, uykusuzluk 2.Baş ağrısı,
Zingiberaceae				
<i>Curcuma longa</i> L.	Zerdaçal	Kök	1.Yenilerek 2.Balla macun	1.Sinirleri uyarıcı 2.Karaciğer hastalıkları
<i>Elettaria cardomomum</i> (L.) Maton	Kakule	Çiçek, yaprak, tohum	İnfüzyon	Mide ağrısı, ağız kokusu, reflü
Zygophyllaceae				
<i>Tribulus terrestris</i> L.	Çoban çökerten	Yaprak, çiçek	İnfüzyon	Diyabet, diyare, halsizlik

Elaeagnaceae familyasına ait *Elaeagnus angustifolia* L.; **Equisetaceae familyasına ait** *Equisetum giganteum* L.; **Ericaceae familyasına ait** *Arbutus andrachne* L., *Erica arborea* L., *Vaccinium myrtillus* L., *Vaccinium oxycoccos* L.; **Euphorbiaceae familyasına ait** *Ricinus communis* L.; **Fabaceae familyasına ait** *Anagyris foetida* L., *Arachis hypogaea* L., *Cassia fistula* L., *Castanea sativa* Mill., *Cicer arietinum* L., *Glycine max* (L.) Merr., *Lens culinaris* Medik., *Lupinus angustifolius* L., *Mimosa pudica* L., *Ononis spinosa* L., *Phaseolus vulgaris* L., *Pisum sativum* L., *Vicia faba* L., *Vigna* sp.; **Hippocastanaceae familyasına ait** *Aesculus* sp.; **Hypericaceae familyasına ait** *Hypericum perforatum* subsp. *veronense*; **Iridaceae familyasına ait** *Crocus sativus* L.; **Juglandaceae familyasına ait** *Juglans regia* L.; **Lamiaceae familyasına ait** *Lamium* sp., *Lavandula stoechas* L., *Mentha piperita* L., *Ocimum basilicum* L., *Origanum onites* L., *Salvia officinalis* L., *Thymus* sp., *Vitex agnus-castus* L.; **Lauraceae familyasına ait** *Cinnamomum camphora* (L.) J. Presl, *Cinnamomum* sp., *Laurus nobilis* L., *Persea americana* Mill.; **Loganiaceae familyasına ait** *Strychnos nux-vomica* L.; **Lythraceae familyasına ait** *Punica granatum* L.; **Malvaceae familyasına ait** *Abelmoschus esculentus* (L.) Moench, *Abelmoschus manihot* (L.) Medik, *Adansonia* sp., *Hibiscus rosa-sinensis* L., *Theobroma cacao* L., *Tilia* sp.; **Moraceae familyasına ait** *Ficus carica* L., *Morus nigra* L.; **Musaceae familyasına ait** *Musa* sp.; **Myrtaceae familyasına ait** *Eucalyptus globulus* Labill., *Melaleuca* sp.; **Oleaceae familyasına ait** *Jasminum officinale* L., *Jasminum* sp., *Olea europaea* L., *Syringa* sp.; **Orchidaceae familyasına ait** *Orchis* sp.; **Papaveraceae familyasına ait** *Papaver somniferum* L.; **Pedaliaceae familyasına ait** *Sesamum indicum* L.; **Pinaceae familyasına ait** *Pinus pinea* L., *Pinus sibirica* Du Tour; **Piperaceae familyasına ait** *Piper nigrum* L.; **Plantaginaceae familyasına ait** *Plantago* sp.; **Poaceae familyasına ait** *Aegilops caudata* L., *Avena sativa* L., *Lolium perenne* L., *Oryza sativa* L., *Triticum aestivum* L., *Zea mays* L.; **Polygonaceae familyasına ait** *Rheum rhabarbarum* L., *Rumex crispus* L.; **Proteaceae familyasına ait** *Macadamia* sp.; **Ranunculaceae familyasına ait** *Anemone blanda* Schott & Kotschy, *Nigella* sp.; **Rhamnaceae familyasına ait** *Frangula dodonei* Ard., *Rhamnus cathartica* L.; **Rosaceae familyasına ait** *Alchemilla* sp., *Cerasus avium* (L.) Moench; *Cerasus mahaleb* (L.) Mill., *Cerasus vulgaris* Mill., *Cydonia oblonga* Miller, *Fragaria vesca*, *Geum urbanum* L., *Malus domestica* Borkh., *Malus pumila* Mill., *Malus spectabilis* (Aiton) Borkh., *Prunus armeniaca* L., *Prunus dulcin* (Mill.) D. A. Webb, *Prunus persica* (L.) Batsch., *Prunus* sp., *Prunus spinosa* L., *Pyracantha coccinea* M. Roem., *Rosa canina* L., *Rubus idaeus* L., *Rubus* sp., *Sorbus* sp.; **Rubiaceae familyasına ait** *Coffea* sp., *Galium* sp.; **Rutaceae familyasına ait** *Citrus aurantiifolia* (Christm.) Swingle, *Citrus limon* (L.) Burm.f., *Citrus paradisi* Macfad., *Citrus sinensis* (L.) Osbeck. *Ruta* sp.; **Salvadoraceae familyasına ait** *Salvadora persica* L.; **Sapotaceae familyasına ait** *Argania spinosa* (L.) Skeels, *Vitellaria paradoxa* C.F. Gaertn.; **Schisandraceae familyasına ait** *Illicium verum* Hook. f.; **Scrophulariaceae familyasına ait** *Verbascum sinuatum* subsp. *gaillardotii*, *Verbascum* sp.; **Simmondsiaceae familyasına ait** *Simmondsia chinensis* (Link) C.K. Schneid.; **Solanaceae familyasına ait** *Capsicum annuum* L., *Lycium barbarum* L., *Lycopersicon esculentum* Mill.; **Styracaceae familyasına ait** *Styrax benzoin* Dryand.; **Theaceae familyasına ait** *Camellia sinensis* (L.) Kuntze; **Thymelaeaceae familyasına ait** *Aquilaria malaccensis* Lam.; **Vitaceae familyasına ait** *Vitis vinifera* L.; **Zingiberaceae familyasına ait** *Alpinia officinarum* Hance, *Curcuma zedoaria* (Christm.) Roscoe, *Zingiber officinale* Roscoe'dur.

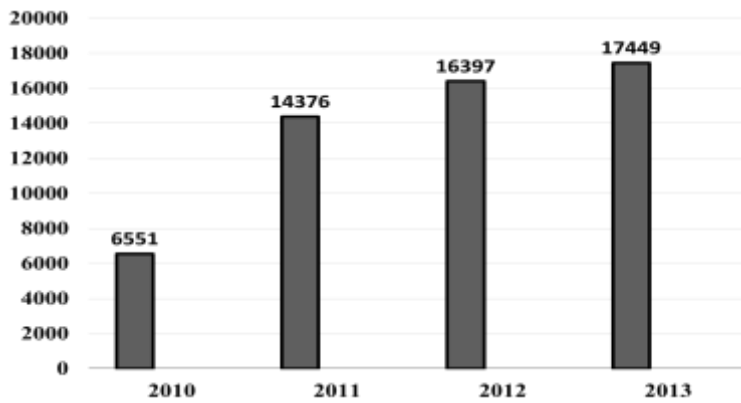
4. Sonuçlar ve tartışma

Aktarlarda sıklıkla satılan bitkiler genellikle üst solunum yolu enfeksiyonlarında kullanılan *Tilia* sp., *Rosa canina*, *Camellia sinensis*, *Mentha piperita*, *Salvia* sp. gibi türler olup, kontrolsüz ve yanlış kullanılabilir olan bitkilerdir. Yıllardır neredeyse her evde doktor önerisine ihtiyaç duymadan doğadan tecrübesiz ve bilgisizce toplanan ya da aktarın önerisine dayanarak satın alınan adaçayı, nane, ihlamur gibi birçok tıbbi bitki üst solunum yolları enfeksiyonlarının iyileştirilmesinde ilaç olarak kullanılmaktadır. Bu bitkilerin doktor önerisini almadan kontrolsüz ya da yanlış kullanılması sonucunda insan sağlığına daha çok zarar verecek durumlar ortaya çıkabilir. Özellikle ciddi hastalıkların tanısında ve tedavisinde yanılıya düşmemek için kontrolsüz ve bilinçsiz bir şekilde tıbbi bitki kullanımına gidilmemelidir (Özer ve ark., 2001). Ayrıca *Rhus coriaria*, *Thymus* sp., *Cinnamomum* sp., *Piper nigrum* gibi baharat olarak kullanılan bitkiler en çok tercih edilen bitkiler olarak satılmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı 10 aktarda da kullanımına sık rastladığımız bitkiler ise; *Liquidambar orientalis* (ağaç kabukları), *Allium sativum* (yaprak), *Rhus coriaria* (yaprak), *Coriandrum sativum* (yaprak), *Foeniculum vulgare* (yaprak, tohum), *Pimpinella anisum* (yaprak), *Cocos nucifera* (tohum), *Anthemis* sp. (çiçek), *Cynara scolymus* (yaprak, kök), *Equisetum giganteum* (toprak üstü kısımları), *Erica arborea* (yaprak), *Ginkgo biloba* (yaprak), *Triticum aestivum* (tohum), *Juglans regia* (meyve), *Lavandula angustifolia* (çiçek), *Lavandula stoechas* (toprak üstü kısımları), *Melissa officinalis* (yaprak), *Mentha piperita* (yaprak), *Ocimum basilicum* (yaprak), *Rosmarinus officinalis* (yaprak), *Thymus* sp. (toprak üstü sürgünler), *Cinnamomum* sp. (ağaç kabuğu), *Laurus nobilis* (yaprak), *Ceratonia siliqua* (meyve), *Glycyrrhiza glabra* (kök), *Linum usitatissimum* (tohum), *Theobroma cacao* (tohum), *Tilia* sp. (yaprak, çiçek), *Pimenta racemosa* (meyve), *Syzygium aromaticum* (tohum, çiçek), *Papaver somniferum* (tohum), *Sesamum indicum* (tohum), *Pinus* sp. (yaprak), *Piper nigrum* (tohum), *Nigella* sp. (tohum), *Cerasus mahaleb* (tohum), *Prunus armeniaca* (meyve, meyve çekirdeği), *Rosa canina* (meyve, yaprak), *Coffea* sp. (çekirdek), *Citrus sinensis* (çiçek), *Capsicum annuum* (meyve), *Camellia sinensis* (yaprak), *Vitis vinifera* (meyve, yaprak), *Alpinia officinarum* (kök, toprak altı gövde) ve *Elettaria cardomomum* (tohum) dur.

Çalışmamız sırasında gezilen 10 aktardan 9'unda satışına sık rastladığımız diğer bitkiler ise *Corylus colurna*, *Sinapis arvensis*, *Commiphora gileadensis*, *Cucurbita moschata*, *Juniperus communis*, *Ginkgo biloba*, *Zea mays*, *Aesculus sp.*, *Salvia sp.*, *Persea americana*, *Cassia sp.*, *Lilium sp.*, *Punica granatum*, *Myristica sp.*, *Eucalyptus globulus*, *Orchis sp.*, *Crataegus laevigata*, *Malus pumila*, *Prunus dulcin*, *Citrus aurantiifolia*, *Simmondsia chinensis*, *Urtica sp.*, *Curcuma longa* ve *Zingiber officinale*'dir. Başer ve ark. (1986) tarafından Türkiye'de *Urtica sp.*, *Saintpaulia ionantha* H.Wendl., *Sinapis sp.*, *Aquilaria malaccensis* Lam. ve *Galium aparine* L. gibi bitkiler kansere karşı kullanıldığı belirtilirken, bundan farklı olarak tarafımızdan yapılan araştırmada *Beta vulgaris*, *Pistacia terebinthus* ve *Camellia sinensis* bitkilerinin de kanser hastalığına karşı kullanıldığı gözlenmiştir.

Araştırmamızda *Crataegus laevigata* bitkisinin kalp hastalıklarına karşı kullanımına Başer ve ark. (1986) tarafından yapılan araştırmada da rastlanırken, tarafımızdan yapılan araştırmada bu hastalığa karşı kullanılan 12 farklı bitki taksonu belirlenmiştir. Kalp hastalığına karşı kullanılan bitki taksonlarının çalışma içerisinde %4,28'lik bir oranla yer alması Çanakkale'de kalp hastası sayısının gün geçtikçe arttığı izlenimi vermektedir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi ve Çanakkale Devlet Hastanesi'nden alınan 2010-2013 yılları arasındaki 4 yıllık istatistik hasta başvuru verileri bu düşüncüyü desteklemektedir (Anonim, 2010-2013). Çanakkale içerisinde yaşayan ve kalp rahatsızlığı sebebiyle hastanelere başvuranların sayısının gün geçtikçe ciddi bir oranla arttığı görülmektedir (Tablo 2; Şekil 2).

Şekil 2. 2010-2013 yılları arasında Çanakkale'de kalp hastası sayısı

Çağımızın hastalığı olmaya yüz tutmuş Alzheimer hastalığı, tam bir tedavisinin bulunmaması ve gün geçtikçe hastalığa yakalanan kişi sayısının artması sebebiyle ciddi bir problem haline gelmiştir. Yıllar geçtikçe bu hastalıktan muzdarip kişilerin sayılarının artması ve Alzheimer için kullanılan 8 bitki taksonun %2,85'lik oranla çalışmamızın bulgularında yer alması sebebiyle bu hastalığın ciddi bir problem olarak devam edeceği düşüncesindeyiz (Tablo 2).

Hemen hemen her aktarda üst solunum yolları enfeksiyonları veya solunum sistemi rahatsızlıklarının tedavisi için tıbbi bitki satışına rastlanılmıştır. Bulgularımızda 43 taksonla yer alan ve bu amaçla kullanılan tıbbi bitkilerin içerisinde %6,97'lik oranla 3 tıbbi bitki taksonu astım için kullanılmaktadır. Astım hastalığının hava kalitesi ile ilişkisi itibariyle; yıllar geçtikçe astımlı hasta sayılarının artmasında ana faktörler olarak hava kirliliğinin, meteorolojik olayların, kentsel alandaki çarpık yapılaşma nedeniyle hava sirkülasyon koridorlarının yokluğu, motorlu araçların kent içinde kat ettikleri mesafeye bağlı olarak atmosfere verdikleri egzoz gazı emisyonlarının etkili olduğu söylenebilir (Esen ve ark., 2011).

Tablo 2. 2010-2013 yılları arasında Çanakkale'de çeşitli hastalıklardan hastanelere başvuran hasta sayıları

HASTALIK	YIL			
	2010	2011	2012	2013
Kalp hastası sayısı	11312	22330	26864	31172
Alzheimer hastası sayısı	2619	3631	4786	5462
Astım hastası sayısı	6551	14376	16397	17449

Uysal ve ark. (2012) tarafından Çanakkale'nin Ayvacık İlçesi tıbbi bitkileriyle ilgili yaptıkları çalışmada, *Achillea millefolium* taksonunun hemoroide karşı, *Alcea hirsuta* taksonunun öksürüğe, *Equisetum giganteum* taksonunun böbrek taşı düşürücü özelliği, *Foeniculum vulgare* taksonunun mide spazmına karşı, *Helichrysum arenarium* taksonunun safra kesesi rahatsızlıklarına karşı, *Hypericum perforatum* subsp. *veronense* taksonunun balgam söktürücü, *Mentha pulegium* taksonunun mide spazmına ve mide bulantısı gibi mide hastalıklarına karşı, *Myrtus communis* taksonunun kalp yetmezliğine karşı ve damar büzücü özelliğiyle kalp ve dolaşım sistemi rahatsızlıklarında

kullanımı, *Origanum majorana* ve *Tilia* sp. üst solunum yolu enfeksiyonlarına karşı kullanımı, *Vitex agnus-castus* taksonunun progesteron hormonunu düzenleyerek adet düzensizliğine karşı ve *Vitis vinifera* taksonunun konstipasyon durumunda rahatlatıcı olarak kullanımına, tarafımızdan yapılan araştırmada da gözlemlenmiş bu 12 bitki taksonunun kullanımlarının Çanakkale kent merkezi ve ilçelerinde ortak olduğu saptanmıştır.

Aktarlara yöresel isimleriyle getirilen bitkilerin, çoğu zaman gerçek adından farklı bir bitki olarak satışa sunulduğu görülmüştür. Bitkilerin bilimsel adlarının yazılmaması ya da yanlış yazılması bu karışıklığın en büyük nedenidir. Ayrıca çalışanların çoğunun, bitkilerin saklanma koşulları konusunda bilgi sahibi olmadıkları gibi, bitkilerin nereden nasıl temin edildiği konusunda da fikir sahibi değildirler. Bu durumda aktarların gerekli eğitime tabi tutulmaları ve sürekli denetimlerin yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Kaynaklar

- Altan, Y., Uğurlu, E., Gücel, S., Şenkata, 1999. Erzurum ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. 1st International Symposium on Protection of Natural Environment and Ebrami Karaçam, Kütahya-Türkiye, 132-139.
- Anonim, 2005. Medicinal and Aromatic Plants Working Group-ECP/GR.
- Anonim, 2010-2013. Çanakkale Devlet Hastanesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Hasta Başvuru Veri Tabanı.
- Anonim, 2014. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Çanakkale İli Brifing Raporu. S:5-7.
- Aydın, S. 2004. Anadolu Diyagonalı: Ekolojik Kesinti Tarihsel-Kültürel Bir Farklılığa İşaret Edebilir mi?, *Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 17:117-137.
- Başer, K.H.C. 1998. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Endüstriyel Kullanımı. *TAB Bülteni*, 13 (14):19-43.
- Başer, K.H.C., Honda, G., Miki, W., 1986. Herb Drugs And Herbalists In Turkey. Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, *Studia culturae Islamicae*, 27, Tokyo.
- Bayram, E., Kırıcı, S., Tansı, S., Yılmaz, G., Arabacı, O., Kızıl, S., Telci, İ., 2010. Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler Üretiminin Arttırılması Olanakları. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-I, 437-456, 11- 15 Ocak, Ankara.
- Baytop, T. 1999. Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi, Geçmişte ve Bugün. Nobel Tıp Kitabevleri, II. Baskı ISBN: 975-420-021-1. İstanbul, 480s.
- Çömlekçioğlu, N., Karaman, Ş., 2008. Kahramanmaraş Şehir Merkezindeki Aktar’larda Bulunan Tıbbi Bitkiler. *KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi*, 11(1).
- Davis P.H. (Ed.), 1965-1985. *Flora of Turkey and East Egean Islands*, Vol. 1-9. Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Davis P.H., Mill, R. R., Tan, K. (Edlr.), 1988. *Flora of Turkey and East Egean Islands*, Vol. 10. Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z., Adıgüzel, N. 2000. Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı, Ankara (Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler), *Red Data Book Of Turkish Plants (Pteridophyta And Spermatophyta)*, 246s, Ankara.
- Esen, O., Özdilek, H., G., Uysal, İ., 2011. Çanakkale Şehir Merkezi’nde Dış Ortam Hava Kalitesi Ve Hava Kirliliği İle Tetiklenen Hastalık Morbiteleri (2005-2011), X. Ulusal Ekoloji Ve Çevre Kongresi, 04-07 Ekim 2011, Çanakkale.
- Faydaoğlu, E., Sürücüoğlu, M. S., 2011. Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2011, 11 (1): 52 – 67.
- Güner A. ve Ekim T., (Edlr.) 2014. 1. Resimli Türkiye Florası, Cilt 1. Ali Nihat Gökyiğit Vakfı, Flora Araştırmaları Derneği ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Güner A., Özhatay N., Ekim T., Başer K.H.C. (Edlr.), 2000. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, Vol. 11. Edinburgh: Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Gürson O., Özçelikay G., Asil E., 2005. A Study On Medicinal Herb Trading Applications In Ankara. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*. 13:191-194.
- Heinrich, M., Barnes, J., Gibbons, S., Williamson, E. M., 2004. *Fundamentals of Pharmacognosy and Phytotherapy*. Churchill Livingstone, Edinburgh.
- IPNI, 2012. The International Plant Name Index, <http://www.ipni.org/>.
- Lewin, R. 2000. *Modern İnsanın Kökeni*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Çeviri: N. Özüaydın, 7. basım, TÜBİTAK, Ankara.
- Malyer, H., Aydın, Ö. A., Tümen, G., Er, S., 2004. Tekirdağ ve Çevresindeki Aktarlarda Satılan Bazı Bitkiler ve Tıbbi Kullanım Özellikleri. *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, (7):103-112.
- Monteiro, J.M., Araujo, E.L., Amorim, E.L.C., Albuquerque, U.P. 2010. Local markets and medicinal plant commerce: A review with emphasis on Brazil. *Economic Botany*. 64(4): 352-366.
- Özbek, H., 2005. Cinsel ve Jinekolojik Sorunların Tedavisinde Bitkilerin Kullanımı. *Van Tıp Dergisi*: 12 (2):170-174.
- Özer, Z., Tursun, N., Önen, H., 2001. *Yabancı Otlarla Sağlıklı Yaşam (Gıda ve Tedavi)*. Ankara. 4Renk Yayınları. 133s.
- Polat, R., Satıl, F., Çakılcıoğlu, U., 2011. Medicinal plants and their use properties of sold in herbal market in Bingöl (Turkey) district, *Biodicon*, 4(3):25-35.
- Selvi, S., Satıl, F., Polat, R., Çakılcıoğlu, U., 2012. Kazdağlarından (Balıkesir-Edremit) Toplanan Ve Bölgedeki Aktarlarda Satılan Tıbbi Bitkiler Üzerine Bir Araştırma, *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu*, 24-26 Mayıs 2012, Edremit Balıkesir, 505-513.
- Tulukçu, E., Sağdıç, O. 2011. Konya’da aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanılan kısımları, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 27(4): 304-308.
- Uysal, İ., Gücel, S., Tütenocaklı, T., Öztürk, M. 2012. Studies On The Medicinal Plants Of Ayvacık-Çanakkale In Turkey. *Pakistan Journal of Botany*, 44:239-244, Special Issue March.
- Van Overwalle, G., 2007. *Medicinal and Aromatic Plants*. Chapter 9.

(Received for publication 15 December 2014; The date of publication 15 December 2015)